

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Hvem var de piger og kvinder, der blev sendt på Sprogø?

Det var et spørgsmål, vi stillede dig selv til at starte, men vi prøvede ligesom at forstå, hvad der var galt med dem.

Og kunne ret hurtigt se, at det var systemetstankegang, vi sad fast i.

Altså det her med at tænke, at der har været noget galt med dem siden, at de blev sendt derud.

Men jo mere vi læst om dem i journalerne, forstod vi, at der var ikke noget galt med dem.

Altså de var for vilde, for ustyrlige, for skøre, for lystfulde, for aggressivt, for vrede.

Tænk som er ganske almindelig menneskelig træk, men som bare ikke kunne se som normale for unge kvinder.

Kunne du være ind på Sprogø?

Ja, det kunne jeg sagtes.

Man kaldte dem for moralsk defekte og seksuelt løsagtige.

Man fjernede dem fra deres familier og isolerede dem på den lille idylliske plæt i Storpelt, hvor de blev genopdravet og steriliserede.

Jeg tykker, at Danmark har behandlet mig dårligt.

Helt fra 1936 og frem til 1958.

Nu, 60 år efter, at den sidste kvinde forlod anstalten bliver deres historie fortalt i en ny film, og regeringen vil undskylde for det, der overgik dem.

Og det er altså borgere, der har været udsat over en bred kamp for vold, seksuelle overgreb, og rigtig mange andre helt ubekribeligt hårdige forhold.

Genstart om et mørk kapitel i Danmarks historien, der stadig kaster skykker i dag.

Mit navn er Thomas Thierhandsen.

Malu, hvorfor var det vigtigt for dig at lave en film om kvinderne på sproget i?

Det var det fordi, at fra jeg hørte om historien første gang, ikke kunne slet den.

Den blev ligesom siddende i mig helt kropsligt, og blev ved med at være der uden jeg helt vist præcis hvorfor.

Hvad var det der sad i dig?

Jeg tror, at det, jeg blev ramt af til at starte med, var det historiske, hvor chokerende vild det var.

Det her var så relativt ny Danmarks historie, som jeg ikke kan til.

Og jo mere jeg så dykkede ned i det, jo mere chokerende blev det, at dels, at det her kvindejem havde eksisteret indtil 1961,

men også hele det politiske omkring det, og den store opbakning til kvindejernet.

Og så selvfølgelig Stel i Sessions lovgivningen.

Malu Reimann er filminstruktør og manuskriptforfatter.

I sin ny spillefilm Østyrlig fortæller hun historien om en ung kvinde, der bliver sendt ud på Pigejernet på Sprogø i 1930'erne.

17-årig Marn har slået sit kryllede hår ud og danser med en ungdomlige lethed på en jazzklub, hvor hun ender med at have sex på tøjlettet.

Hun bliver stemplet som Østyrlig, som onsvag, og derfor bliver hun sat på en båd med kurs mod kvindeanstalten på Sprogø.

I forberedelserne til filmen rejser Malu og hendes hold ud til Sprogø for at finde ud af, om de kan filme på øjen og i de gamle bygninger.

Det er et helt vildt smukt sted, som er meget forvirrende, fordi det romer den her meget mørke historie.

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Der er smukt naturen.

Frøerne har det herrlige vandhulnerne. De kan skjule sig i sivne, og der er et forrestemning på øjen, når solen kommer højere på himmelen.

Faktisk står bygningerne fuldstændig uberørt, i hvert fald udefra. Men vi fandt ud af, at bygningerne er renoveret, indvendigt,

og det ligner et kunstløst proventshotel med væg til væg, tæpper og hvide vægge, så det fandt vi hurtigt ud af, at der skulle vi ikke filme.

Men der var et rum, der var bevaret i de her bygninger, og det er det rum, der bliver kaldt Betængningsrummet,

som er sådan en sælge, hvor kvinderne blev sendt ind, hvis de havde opført sig forkert.

Og så kom de der, som straffer blev isoleret, indtil de angrede.

De kvinden, hver der, spændt fast, hvis de kæmpede for meget imod eller uden at være spændt fast. Men reglen var ligesom, at først når man angrede og synes, at man var enige og det, man havde gjort var forkert, så fik man lov til at komme ud.

Og i det her Betængningsrum, der var der stadig kræsemærker i væggene og på døren.

Og bare det her fortæller om det nu, for jeg bliver rørt over det, fordi det var så voldsomt at stå der, fordi jeg kunne mærke kvinderne.

Det er der med, at de har sidet her og kræset deres nejle til blods, mens de har været isoleret på ubestemt tid,

og været på den her øenstalt også på ubestemt tid i overvis.

Jeg kunne virkelig mærke den forbindelse meget stærkt.

Hvad var det, der kunne få kvinderne set ind i det her Betængningsrum?

Det var jo de mindste ting, altså det var det her med, at man gik imod forstanderen, at man ligesom ikke ville gøre, hvad der blev sagt.

Jeg læres bl.a. med en piti, der i 20'erne havde klippet pæskehår, fordi det var meget moderne, og det synes hun var rigtig flot.

Men det blev forstandere inden så fred over, at hun sagde, at vi ikke skulle med det samme gå op og tage tørklet om hovedet,

ellers ville hun blive sendt i Betængningsrummet.

Og det nægtede den her bige, så hun blev sendt i isolationen ind til hun selv kunne se, at det var forkert at have pæskehår.

Er Danmarks mange øver at språve en af de mest kendte?

Men der er liv, lad der kun meget få, der har nærmere kænskab til denne lille stort Danmark.

Det lyder paradoxalt, men øen er simpelthen spært ude fra argenverdenen.

Pigejermed på Sprøøy åbner i 1923, hvor de første kvinder bliver sendt ud på ølen.

Hvornår blev hjemmedarbejdet, frukken og stuer?

Hvornår blev hjemmedarbejdet, frukken og stuer?

Her ville man anbringe unge eller yngre debile kvinder, der på grund af mange fuld og andelig udvikling,

og større eller mindre moralske brist ikke havde været i stand til at udfylde deres plads i sandfundet.

Der er typisk mellem 30 og 50 kvinder på øen af gang, og i alt er omkring 500 kvinder igennem anstalten i den tid, den eksisterer.

Udover tre familier, der er alle af knyttet til fyret, bruger der heller ikke andre borgter over, end forstår derinde hendes syv hjælpokker og hjemmes ca. før og piger.

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Hvordan var hverdagen for kvinderne på øen?

Det var meget rutinebrede, og det handler om at lære de huslige dyder.

Man kunne være i sygstuen og stricke, syg eller vev, køkne eller mad, eller i landbruget.

Alle de her ting, man kunne kunne for at holde et hjem, det var det, der var oplejringen at blive en rigtig kvinde.

Hvad for en opførsel fik kvinderne sendt på sprog i, eller hvad var det, der gjorde, at kvinderne kunne risikere at blive sendt på sprog i?

Der var et særlig fokus på deres seksualitet, så der skulle ikke særlig meget til i forhold til at have en seksuel lyst eller nysgagighed.

Så fik de meget hurtigt et rykte på sig, som må være seksuel lystluppen.

Og så snart der var sådan et rykte, så begyndte de sociale myndighed at holde øje med de her kvinder.

Og når der så var nok anmærkninger fra forskellige steder, og særlig hvis de så heller ikke havde noget arbejde eller mistet deres arbejde,

så ansåb man for at være til far for sig selv og for samfundet.

Så snart man ligesom var inde i systemet, så var det dem, der havde myndighed over en, og så havde man ikke længere noget at skulle have sagt.

Så bare for at forstå det, helt og mindelige kvinder fra arbejderklassen, som havde kærester, som måske gik til fester,

som kom sent hjem, kunne simpelthen risikere at komme i søgelyser på selledspolitiet og så rygge ind i systemet,

og så var der nogen, der kunne lave en vurdering og sige, du er til far for dig selv eller andre.

Ja, præcis.

Hvad var det man var bange for, de kunne finde på at gøre?

Man var desideret bange for de her kvinders seksualitet,

men var bange for, at de skulle videreføre deres defekte gener, og at de her defekte afkom, ligesom ville tage over, altså at de ville overstige de gode gener i samfundet.

Og det er jo en ugenisk tankegang, som jeg i hvert fald indgik i gang med den her film, forbandet med Nasi-Tyskland og slet ikke med det danske velfærdssamfund.

Men jeg fandt ligesom ud af, at det var meget tæt forbundet med etablering af velfærdsstaten.

Systemet var efter min mange år i erfaren om et bedste skøn romant, men ikke blød sødent.

Demokratisk, men ikke demagogisk.

Og det tog i lige grad afstand fra den plade humanisme som kvalmer,

og den kolde forstandsegoisme, der isner.

Det var Korkos Dreng, som vi jo kender, som grundlæggerne af velfærdssamfundet,

som stod bag social reformen i 1933. Han stød også bag de her tanker.

Og det handler om, at hvis samfundet skulle gå ind og tage ansvar for de svage i samfundet, så var man også nødt til at begrænse dem i antal.

Og derfor så ville man gerne hjælpe dem og drage omsorg for dem på alle mulige måder, men kun en enkel rettighed ville man tage fra dem, og det var retten til at formere sig.

I sin research til filmen får Malou adgang til sprogøkvindernes journaler,

der ligger på Risakivet i København.

Ja, man kommer ind i de her meget gamle bygninger, som ligger ind ved bibliotekshavnen,

og så står der en stabel af de kasser, man har bestilt hjem.

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Og så ligger de ligesom i sådan nogle grovfoldere, og nogle af dem er meget, meget tykere, og har rigtig mange papir. Og så ligger de hulter til hulter. Altså der er ingen kronologi i de her journaler. Man skal selv finde historien eller livshistorien i de der papir. Der er i sær en kvinde i de her kasser, der gør et særligt indtryk på dig. Vil du ikke beskrive, hvem hun er? Jo, hun er en kvinde, som er ret udadreagerende og som er meget livelig og lystfuld. Og mens hun er på språk i, der har hun sex med en mand, der går i land på øen, en sejler, og det har hun to gange, og bliver så gravet med ham. Og i journalerne om hende, der er der flere sider, der beskriver i detaljer, hvordan den her seksuelle akt er foregået. Hun har siddet over skrevet på ham, og det er jo tydeligvis abnormt, fordi det betyder, at det hende, der har været en aktive part, så det er ligesom bekræfter det her billede af en abnormseksualitet hos den her kvinde. Og så efter den her meget udførlige beskrivelse, så er der en linje om, at hun så bliver gravet, og at man har frattet hendes barn efter armenperioden. Og indtede om, hvordan det har påvirket hende. Hvorfor rammer jeg lige præcis den historie? Jamen, jeg tror, det er den her umønliggørelse, altså det her med at se et undermenske. Der har jo været sådan en meget stor opmærksomhed på det seksuelle, og at den abnormseksualitet, og ikke på at se den her kvinde som et menneske, som har følt sig på samme måde, som han selv har haft. Maloud Deludov, som et marit, tagede ud af en gyser, at være indspærret på en ø. Man kan ikke komme derfra med mindre, der er nogen, der beslutter sig for, at det må du gerne nu. Hvad skal der til, for at de her kvinder får lov til at få lavet øen? Der er ikke så mange andre muligheder end at tilpasse. Og indoptage den her fortælling om sig selv, som være en defekt, og forkert, og letter og onsvag, og på en måde selv få et ønske om at forbedre sig, og blive til en pen og dygtig pige. Men ud over det, så skulle man også stiliseres. Fra 1929 var der en forsøgslov, hvor man skulle have samtykke til at stilisere de her kvinder. Men det ville de fleste gerne, fordi det var den eneste måde, man kunne komme ud på. Og fra 1934 var der sådan en tvangslåg, som gjorde, at man ikke længere behøvede kvinderne samtykke, og det har frablivet alle kvinderne stileret, inden de blev sendt ud. Mens I filmer, der får I også adgang til en kasse med gamle fotografier fra Språø. Der er et billede, som sådan går i hjertet på dig. Vil du ikke beskrive, hvad man ser på det? Jo, altså man ser en gruppe kvinder, som står foran en fin lille sommerhus, som hedder Friheden. Og det var det her sommerhus, hvor de fik lov til at holde sommerferie af otte dag om året.

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Og de står der og holder om hinanden, og smiler og ser rigtig glad ud.
Så hvis man ikke visste, så kunne det være en dejlig sommerferie et sted i Danmark.
Men de er jo på Språø.
Og noget andet, som også giver en skyggeside til det her smukke glade fotografi,
det er, at mange af kvinderne holder en dukke i hånden.
Og det er noget, der går igen på mange fotografierne, de her dukker.
Og det tænker jeg jo hænger sammen med, at mange kvinderne har fået frattet deres børn,
da de blev sent til Språø.
Og derfor i stedet en folk går rundt med dukker, som de knitter sig til.
Der er også en anden historie om en kvinde, som har været derfra de åbnede anstalten i 1923,
til de lukkede i 1961.
Og hun har fået frattet seks børn inden hun blev sent til Språø.
Og der står i journalerne, hvordan hun har et meget særligt forhold til dyrne og går og tager sig af
dyrne,
som jeg jo igen tænker hænger sammen med, at hun havde seks børn, som er blevet taget fra hende.
Og hun ville faktisk ikke derfra, da de lukkede anstalten,
fordi hun havde knyttet sig til de her dyr, som hun tager sig af.
Kan du genkende dig selv i de her bilder, når du sidder og kigger på de her kvinder?
Ja, sagtens.
Jeg tror, både fotografierne og journalerne, der får en følelse af genkendlighed eller identifikation,
som vi gjorde meget hurtigt i.
Jeg og Sarah Jensen, som jeg har skrevet manuskriptet sammen med, det her med at forstå,
det kunne lige så godt have været os.
Altså, hvis vi havde ledet dengang, så kunne det være os, der havde trådt ved siden af at være ind
der.
Som arbejdet skridter frem, krypper kvinderne's historier,
de, der har overgået dem længere og længere ind under huden på Malou.
Og hun begynder også at forstå sider af sig selv bedre.
Der går egentlig noget tid i løbet af den her researchfase og skrivefase ind.
Jeg rigtig forstår, hvad det er, der drager mig til materialet.
Men da jeg så støder på et begreb, der hedder moderlig omsorgsmagt,
så forstår jeg, hvad det er for en magtudøvelse, som har fundet sted på sprøget,
som ser anderledes ud, fordi for mænd har man været tilhænger af fysisk afstrafelse.
Men man mener, at kvinder var for sensible, så derfor valgte man i stedet for at isolere dem
og bruge skarm som en form for magtudøvelse.
Det er her med at skulle få det dårligt over sig selv,
og begynde at skamme sig over, hvordan man har opført sig eller hvordan man er som person.
Og den skam kunne jeg genkende kende.
Det var meget tydeligt for mig, at den her skam har fuldt mig.
Særlig siden, at jeg som ung-teenager begyndte at have en seksualitet,
og begyndte at mærke lyst og tiltrækning, så var det med det samme efter fuldt af skam.
Og jeg har aldrig rigtig forstået, hvor det kom fra.
Og lige pludselig forstod jeg, hvor det kom fra.
Altså, det har eksisteret.

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

Jeg skal ikke længere tilbage end min mormors generation, så var det ekstremt farligt at træde ved siden af.

Som ung kvinde, det kunne have livslange konsekvenser.

Det kunne føre til stillissusion og tvangsanbringelse.

Så man kunne ligesom miste sin fremtid.

Så det er ikke særlig lang tid siden.

Og det er klart, at det blev givet videre i generationer,

og dermed også er havnet i mig selv.

Jeg ved, at Lene Maria Christensen, som spiller forstanderinde i filmen,

efter hun så filmen, gik hun hjem og lavede en liste til sig selv

over alle de ting hun skarmes over.

For at ligesom at synliggøre dem for sig selv,

og finde ud af, hvor er det, jeg regulerer mig selv.

Og det synes jeg var så smukt, fordi det er sådan dejligt konkret,

at man ligesom kan få øje på noget i sig selv,

efter man har set den her film.

Har du lavet en liste over ting, du skammer over?

Nej, det har jeg ikke, men det kan være, at jeg skulle gøre det.

Hvad kunne der få eksempel at stå på den liste?

Jeg tror, at der kunne stå noget med at være for bestemt,

eller for bossigt, eller gerne ville have tingene på en bestemt måde.

Det er meget det her med at vil have noget,

som jeg kan mærke er meget grænsårskridende.

At jeg føler, at det er rigtigst ligesom bare at tage det,

som kommer til en fremfor at vil have noget.

Samfundet har heldigvis ændret sig rigtig meget siden.

Kvinder blev sent på sprog i siden de blev tvangstialisert.

Kan man ikke også sige, at vi er over den tid,

hvor kvinder ikke må have lyster, hvor de ikke må være,

præcis som de har lyst til at være?

Jeg var lidt i tvivl om det bare var mig,

eller om det måske stoppet med min generation den her skam.

Men så lavede vi noget publikumsresearch,

fordi vi ville finde ud af, om filmen var relevant at tale til unge kvinder.

Og der fandt vi ud af, at det var noget, der fyldte hos malsammen.

De nævnte allesammen det her med, at man måtte ikke være for meget.

Man måtte heller ikke være for lidt.

Så i virkeligheden havde man meget, meget lidt klass,

de ligesom kunne opføre sig indenfor.

Og de ligesom også nævnte det her med at være bange for at blive kalbilige,

eller ludere, eller slott, hvis de havde været sammen med for mange,

men at drenge selvfølgelig måtte være sammen med så mange, de ville, fordi det var fedt.

Så det findes stadig, men jeg tror det er noget, vi går rundt med meget inden i os selv.

Efter at have været opslugt af kvinderne's historier i flere år,

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

begynder en anden følelse og boble i Malurajman.
Jo længere jeg kom i processen, jo mere fred blev jeg.
Surine her kan formelig start komme ud i plads.
Men hun havde desværre født et uægtig barn, inden hun kom til sprogeg.
Så vi kan godt være bekymret for, om hun igen vil komme i ufør uden virkelig verden.
Ja, er barnet også her med sprogeg?
Nej, vi kan ikke med sikkerhed.
Vi sad og klippede en scene, hvor Overland er på besøg på sprogeg,
og har en journalist og en fotograf med.
Nu tror vi så, at det særligt lettere åndsvarighed er aflagbetillet.
Så mener vi, at børn er lettere åndsvarig for ældre,
får de bedste forsætning af at komme i pleje.
Og han fortæller, hvordan livet er på sprogeg,
og hvordan kvinderne er foran kvinderne på en meget objektiviserende måde.
Jeg tror, vi holder her.
Og da vi klippede den, så blev jeg nødt til at gå ud på et tidspunkt,
fordi jeg blev så fred.
Og jeg tror, det har samlet sig i mig i løbet af de år, hvor jeg lavede research.
Og langsomt fandt jeg frem til, det var ikke bare,
tjukkerende, jeg var vred.
Jeg var simpelthen så vred over det her kvindesyn.
Prøv at beskrive den vred.
Jeg tror, at den i virkeligheden er ret forløsende og brugbar for mig,
fordi jeg har selv haft svært ved at få adgang til min egen vred.
Jeg har haft meget nemmere ved at blive ked af det,
og jeg tror, jeg er opdraget til at blive ked af det frem for at blive vred.
Og jeg har ikke haft så alle gode kontakt til den der vred.
Så i virkeligheden har det været forløsende for mig at få adgang til den vred.
Siden anstalten på Sprøø blev lukket,
har flere af kvinderne kæmpet for en undskyldning fra staten.
To af dem er Regine Løndorf og Kavline Olsen,
der begge stadig er i live.
Det er Løndorf, man skal være lukket ind i så mange af øverhjør.
Her vil vi være fri mennesker, som er Løndorf.
Fornyligt mellem regering ud, at man vil give en undskyldning
til de tidligere anprægte i Sær- og Onsvagforsovn,
blandt andet Sprøø- kvinderne.
Og det er altså borger, der har været udsat over en bred kamp
for vold, seksuelle overgreb,
og rigtig mange andre helt ubekribeligt hårdribelige forhold.
Og derfor er der altså på sin place,
at der bliver givet en undskyldning fra statens tid.
Jamen, det synes jeg er fantastisk.
Altså, jeg er virkelig rørt over det,

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

fordi det har også været noget, der har fyldt noget her den sidste tid.
Jeg ved, at Kavline og Regine, som er de to overlevne,
der har tilbage, som har været anbragt på Sprøø,
de venter begge to på den her undskyldning,
og har ventet på den i lang tid.
Og de er begge to over 90,
så der var selvfølgelig et tidsperspektiv i det,
og at den kommer nu er så fantastisk.
Malou, du er også mor til to piger.
Har filmen fået dig til at tænke over,
hvordan du vil opdrage dem?
Ja, det har den.
Jeg var gravid med min store datter,
da jeg gik i gang med at skrive den,
og blev mor under vejs i processen.
Og jeg tror, på den måde har mit eget moderskab ikke kun
haft indflydelse på filmen,
men arbejdet med filmen har også spejlet sig tilbage
i mit moderskab,
fordi jeg selv er blevet bevidst om,
hvor er det, jeg har svært ved de her følelser,
eller den adfærd,
som jeg lige pludselig kan se meget tydeligt.
Nu er jeg min store datter snart fire,
så jeg har været igennem et år nu med en 3-årig PI,
og det er et vildt år,
der er rigtig mange følelser på spil.
Men så snart, at det ligesom var nogle af de der
negativt følelser, jeg kunne se hos en,
altså vrede og aggression og sådan noget,
så kunne jeg mærke, at de var svære for mig,
at råbe, anvis hun for eksempel, var ked af det.
Og det fangede jeg mig selv i,
eller det fanger jeg tit mig selv i,
fordi jeg har svært ved den hos mig selv.
Så du har i den her process ligesom,
til at gå fandme nej, så følges,
at hun er lov til at være vred,
og selvfølgelig skal jeg tage mig sammen
og kunne håndtere, når min datter bliver vred.
Præcis, fordi jeg vil gerne have,
at hun har kontakt til sin vred.
Det synes jeg er vigtigt.
Så nogle af de karaktertræk, man i gamle dage,

[Transcript] Genstart / De moralsk defekte kvinder

som kvinde som pige var råd på sprøve,
for det er faktisk nogle af de karaktertræk,
du forsøger at lave dine datter have.

Ja.

Helt naturligt.

Ja, præcis.

For jeg tror, at det er nogle meget vigtige karaktertræk.

Jeg tror, at levet bliver meget bedre,
hvis man har kontakt til de her følelser.

Her slutter dagens genstart.

Den var sat sammen med Elise Normand,

Emma Albeck Høj, Line Fabrisius,

Jonas Jose Andersen,

og mit navn er Thomas Tierhansen.